

Oslo, 30. september 2022

Olje- og energidepartementet

HØRINGSUTTAELSE STRØMNETTUTVALGET

Naturvernforbundet viser til høring av *NOU 2022: 6 Nett i tide – om utvikling av strømmettet*, og vi sender med dette våre innspill.

Oppsummert

Naturvernforbundet er kritisk til at:

- Det skal gå fortere å planlegge og bygge nett som kan gå på bekostning av naturhensyn. Til nå har det vært altfor lett å få tillatelse til å ødelegge natur i forbindelse med bygging av kraftproduksjon og kraftledninger. I stedet for raskere prosesser med utbygging i naturen som allerede er i krise, bør myndighetene rydde opp i svakhetene ved dagens konsesjonssystem, blant annet ved å bryte båndene mellom utbyggere og utredere.
- Det ikke foreslås en prioritering av hva den verdifulle fornybare kraften brukes på.

Naturvernforbundet støtter følgende anbefalinger fra Strømnettutvalget:

- Satse mer på energieffektivisering og energiomlegging
- Beholde konseptvalgutredning som sikrer at alternativer til nett vurderes, og at ansvaret for ekstern kvalitetssikring flyttes fra nettselskapet til departementet
- Stille krav om å vurdere høyere utnyttelse av eksisterende nett ved eventuelle nye nettinvesteringer
- Sørge for tidligere og bedre utredninger og involvering av berørte aktører
- Ta betaling for abonnert effekt for at det ikke skal «holdes av» kapasitet
- Øke digital samhandling og saksbehandlingskapasitet, men dette må følges opp med økt kapasitet hos sivilsamfunnsaktører
- Utvide dispensasjonsadgangen for tilknytningsplikt

For Naturvernforbundet er følgende viktig i oppfølgingen av Strømnettutvalget:

1. Gjennomføre tiltak som alternativ til nettutbygging, blant annet redusere det totale energiforbruket og effekttopper
2. Etablere et system for prioritering av virksomheter som etterspør elektrisk kraft, samt utvide dispensasjon for tilknytningsplikten og se nærmere på myndighetenes håndtering av denne
3. Sikre hensynet til naturen og interessegrupper som forsvaret naturen i konsesjonsprosesser og ved eventuell utbygging av nett.

Ved å prioritere 1 og 2 vil behovet for utbygging av nettet reduseres. Vår uttalelse følger derfor denne prioriteringsrekkefølgen.

1. Alternativer til nettutbygging

Naturvernforbundets utgangspunkt er at behovet for overføringskapasitet må reduseres, uten at dette reduserer mulighetene for å erstatte fossil energibruk med fornybar strøm.

Myndighetene må se på alle muligheter for å redusere behovet for nettutbygginger og hvordan dette kan stimuleres. Det handler blant annet om redusert og smartere

energibruk, lokalisering av forbruk, lokal energiproduksjon og energilagring og oppgradering av dagens nett som alternativ til nytt nett. Her er konseptvalgutredninger viktig, og dette arbeidet må styrkes.

Norge har et stort ansvar for å redusere sine klimagassutslipp og følge opp nasjonale og internasjonale miljømål og forpliktelser om å ivareta naturmangfoldet. Dette må gjøres gjennom satsing på energieffektivisering og -sparing og ved å erstatte fossil energibruk med fornybar energi. Det må samtidig tas ambisiøse grep for å ivareta naturmangfoldet.

Myndighetene, Statnett og andre nettutbyggere må være mer opptatt av tiltak på forbrukssiden når det skal lages nettutviklingsplaner, konseptvalgutredninger og andre planer for nettutbygging som kan bidra til å redusere behovet både for ny kraftproduksjon og ny overføringskapasitet.

1.1 Tidenes satsing på energieffektivisering

Naturvernforbundet er glade for at Strømnettutvalget er så tydelig på at regjeringen bør satse mer på energieffektivisering for å redusere behovet for nytt nett, og at det må utarbeides en ambisiøs handlingsplan for dette.

Satsing på energieffektivisering og energisparing er den raskeste, billigste, minst konfliktfylte og mest miljøvennlige måten å bidra til å løse energikrisen på. Det er viktig at dette følges opp med tiltak og virkemidler.

En kombinasjon av krav, økonomisk støtte og informasjon og kompetanseheving vil være mest effektivt for å utløse tiltak og realisere potensialet for energieffektivisering og energisparing.

Satsingen på energieffektivisering må inkludere flere departementer og direktorater. Naturvernforbundet har sendt brev til flere departementer med innspill til en satsing på energieffektivisering.¹ Vi ønsker at Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) får en overordnet rolle for å fremme energieffektivisering og følge opp det vedtatte målet om 10 TWh energisparing i bygg innen 2030. Fram mot 2040 bør energiforbruket i bygg halveres. I tillegg er det et stort potensial for energieffektivisering i industrien, i transportsektoren og i forbruket ellers. Det må legges til grunn i framtidige analyser av strømmettet.

1.2 Forbrukerfleksibilitet, nettleie og nettselskapenes rolle for energieffektivisering og -sparing

Utvalget anbefaler «å legge til rette for at sluttbrukere i større grad enn i dag kan bidra med samfunnsøkonomisk lønnsom fleksibilitet», og at «det etableres mer kunnskap om forbrukeres adferd og hva som skal til for at et stort antall forbrukere vil tillate at strømforbruket styres automatisk».

Nettleien må utformes slik at den stimulerer til energisparing. Olje- og energidepartementet lyttet til anbefalingen fra Naturvernforbundet og 28 organisasjoner og nettselskaper til endringer i nettleiemodellen da de i mai i år gjorde endringer i ny nettleiemodell. Vi hadde et felles ønske om økt nettutnyttelse av hensyn til miljø. Ny nettleie ble dermed innført 1. juli, med en evaluering av ordningen om 2 år. Den viktigste endringen er at energileddet kan overstige 50 prosent av nettselskapenes inntekter fra den aktuelle kundegruppa. Et høyt energiledd med tidsdifferensiering er nødvendig for å stimulere til rasjonell energibruk og økt nettutnyttelse.

¹ [Naturvernforbundet brev om tidenes satsing på energieffektivisering 29.8.22](#)

Nettleien bør også speile kostnader som oppstår ved etablering av for eksempel ny kraftkrevende virksomhet, på en måte som kan bidra til å lokalisere forbruk til steder som gir minst behov for nettutbygging. Tilskudd for å utjevne nettleien må ikke svekke nettleien som virkemiddel på dette feltet.

Som en oppfølging av utvalgets anbefalinger bør Statnett og andre nettselskap som et alternativ til nettutbygging støtte og investere i effektregulering hos sluttbruker. Det bør bli et statlig krav om at alle nettselskap gir lett tilgjengelig grafisk informasjon om energibruk ned til forbruk per time. Endret atferd hos strømkundene kan gi bedre utnyttelse av nettet og reduserte nettinvesteringer, og da er det viktig at kundene får god informasjon.

Nettselskap bør legge til rette for Energioppfølgningssystem (EOS), som er en informasjonsplattform som gir sluttbruker informasjon om eget forbruk. Poenget med denne informasjonen er at foretaket/abonnenten skal ha kunnskap om eget forbruk. Det er dette som er vilkåret for å avdekke unødig forbruk (ting som kan slås av, eller endring av driftstider og effekt). I tillegg skal systemet (EOS) gi grunnlag for å analysere forbruk til ulike forbruksområder. Først når en har klar oversikt over mengde og profil for hvordan dette fordeler seg over året, er det mulig å ta stilling til effekt og lønnsomhet av investeringer i effektiviseringstiltak.

Myndighetene bør sette en lik standard for visning av EOS for alle sluttbrukere (abonnenter i nettet). Kraftselgere har mange gode visninger, men det er ingen som henter inn aktuelle temperaturdata for ulike klimasoner. En EOS-visning bør ikke være knyttet til kommersielle interesser og bør ha lik standard uavhengig av hvem en kjøper energien fra.

1.3 Lokalisering av energikrevende virksomheter

Naturvernforbundet mener at kraftprisen bør brukes som lokaliseringsvirkemiddel. Det vil derfor være fornuftig å opprettholde prisområder.

En måte å redusere behovet for nett på er å påvirke lokalisering av kraftkrevende virksomheter, for eksempel ved at datasentre i Norge lokaliseres nær kraftkildene. Slik kan de utnytte fornybare energiresurser uten vesentlige investeringer i kraftoverføringsnettet og uten tilhørende energitap når kraft skal forflyttes.

Datasentre, batterifabrikker og hydrogenproduksjon er også eksempler på aktiviteter som frigir mye overskuddsvarme. Om denne varmen utnyttes eller ikke, vil ha mye å si for det totale energiregnskapet. Overskuddsvarmen kan erstatte annen energibruk i for eksempel fjernvarmenettet eller gi varme til andre industrier og formål som da kan unngå å bruke annen energi. Også her vil lokalisering ha mye å si.

Naturvernforbundet savner en helhetlig lokaliseringsspross for slike virksomheter. Det må stilles strengere krav til bruk av energieffektiv teknologi og utnyttelse av overskuddsvarme. En form for konsesjon som bidrar til riktig lokalisering med tanke på energibruk, kan være et virkemiddel.

1.4 Utnyttelse og oppgradering av dagens nett

Naturvernforbundet er positive til at utvalget foreslår at nettselskaper må vurdere tiltak for høyere utnyttelse av eksisterende nett.

Naturvernforbundet mener det er viktig å se mer på spenningsoppgradering av eksisterende ledningsnett. Det øker kapasiteten i overføringsnettet uten store, nye

inngrep, og det gjør det mulig å redusere antallet linjer. Det er da også viktig at arbeidet koordineres med regionale nettselskap, slik at også deler av det regionale nettet kan fjernes. Ved nedlegging av linjer bør det søkes muligheter til å gjenopprette inngrepsfrie områder og utvide naturreservat og nasjonalparker.

For linjer som går gjennom naturreservat og nasjonalparker, bør det ved spenningsoppgraderinger vurderes om traseene kan legges om, ut av verneområdene. Det er grunn til å påpeke at oppgradering gjennom å bygge ny ledning i eksisterende trasé normalt vil gi betydelig større inngrep enn spenningsoppgradering av eksisterende ledning der dagens master beholdes. Sistnevnte løsning er derfor klart å foretrekke.

2. Prioritering av kraftbruk og tilknytningsplikten

Naturvernforbundet mener systemet for tildeling må endres fra «først meldt inn får først tildelt» til en ordning hvor relevante myndigheter prioriterer mellom de innmeldte prosjekter ut ifra samfunnsnytte. Slike kriterier bør blant annet ta hensyn til klimagevinst, arealforbruk og energiforbruk, verdiskaping og hva som produseres. Det må for eksempel være åpenbart at datasenter som brukes til kraftkrevende kryptovaluta, ikke prioriteres.

Naturvernforbundet mener også at det ikke skal brukes kraft fra land til å elektrifisere petroleumsindustrien. Elektrifisering av petroleumssektoren har allerede medført utbygging av naturødeleggende kraftlinjer. Elektrifisering av sokkelen vil ikke løse den største utfordringen, som er forbrenningen av olje og gass. Den enorme investeringen det vil kreve å elektrifisere sokkelen, kan bidra til å forlenge utvinningen av forurensende olje og gass lenge etter at verdens utslipp skal være tilnærmet null – og gjennom dette hindre nødvendig omstilling av norsk næringsliv mens det ennå er tid.

Et aktuelt eksempel er elektrifisering av Melkøya og det mulige Wisting-feltet i Barentshavet, som vil kreve en ny kraftledning. NVE konkluderer med at ledningen vil gi betydelige virkninger for reindrifta i anleggsfasen og føre til potensielle virkninger i driftsfasen.² De skriver også at anleggene kan gi ulemper for fritidsboliger, friluftsliv, bebyggelse og naturmangfold. Det er helt åpenbart at denne utbyggingen, og andre som i så stor grad påvirker natur og reindrift, ikke kan aksepteres.

Utvalget foreslår en mer standardisert og transparent tilknytningsprosess, med mer informasjonsdeling enn i dag. Dette mener utvalget vil redusere behovet for prioritering av køen. Naturvernforbundet mener det ikke er nok. En mer standardisert tilknytningsprosess kan gjøre at den samfunnsøkonomiske vurderingen blir mangelfull. I omtalen av den samfunnsøkonomiske analysen mangler det en vurdering av samfunnsnyttene av virksomheten som etterspør tilknytning. Er nytten av for eksempel kryptofabrikk tilstrekkelig for å forsvare kostnadene med nettilknytning og store mengder strøm?

Naturvernforbundet mener det er positivt at Strømnettutvalget foreslår å utvide dispensasjonsadgangen for tilknytningsplikten slik at det kan gis dispensasjon i flere tilfeller. Som utvalget presiserer, kan det «medføre at departementet i større grad enn i dag kan vektlegge blant annet hensynet til natur og miljø i dispensasjonsvurderingen». Dette er viktig. Naturvernforbundet mener det er helt nødvendig å se nærmere på myndighetenes håndtering av tilknytningsplikten, om myndighetene faktisk har plikt til å gi tilknytning, og om det bør gis flere avslag. Da kan prosjekter som har store negative konsekvenser, droppes.

² [Elektrifisering av petroleumsanlegg vil kreve en ny kraftledning, 22.9.22](#)

3. Forbedret konsesjonssystem som ivaretar natur

Suksessfaktorer for en god konsesjonsprosess er involvering av aktører tidlig og gjennom hele prosessen, og at det gjøres grundig arbeid fra starten av. Det innebærer gode kartlegginger av alternativer til nett, om kabel er et alternativ hvis det trengs ny kapasitet, og grundig kunnskap om naturverdier, slik at den minst problematiske traseen blir valgt. For å oppnå best mulig prosesser må vi ha mye bedre kunnskap om naturen enn det vi har i dag. Det vil gjøre det mulig å forkaste dårlige løsninger tidlig og lettere å planlegge strømmettet med trasevalg.

Vi kan ikke få understreket nok at muligheten for medvirkning i dette arbeidet må styrkes, og at naturhensyn må vektlegges mye sterkere. Raske prosesser risikerer å være ekskluderende og møte mye motstand, som igjen vil svekke tilliten til prosessen, og føre til at det tar lengre tid. Snarveier frarådes. Vi mener derfor at flere anbefalinger fra Strømnettutvalget bør avvises, som kortere tidsfrister og parallelle prosesser ved at tiltakshaver kan fortsette detaljprosjektering/MTA-plan samtidig som anlegg er til klagebehandling.

Naturvernforbundet har sammen med NHO og KS, på oppdrag fra kommunal- og distriktsminister Sigbjørn Gjelsvik som en del av topplederforum for bærekraftsmålene, gitt innspill til forbedringer som skal sikre hensynet til naturen i konsesjonsprosesser.³

Skal man oppnå en bedre og raskere saksbehandling knyttet til strømmettet må det ikke være med kortere saksbehandling eller forenklede prosesser, men ved at prosjektene som blir presentert har gode løsninger som ivaretar samfunns- og naturhensyn.

3.1 Tidlig involvering

Strømnettutvalget skriver: «Et viktig budskap er at det er både mulig og nødvendig å forbedre prosessene og redusere den samlede ledetiden for store nettanlegg, uten at det går på bekostning av hensynet til kvalitet eller involvering av berørte aktører. Tvert imot er et sentralt forslag at bedre og tidligere involvering av berørte aktører kan bidra til å redusere den samlede ledetiden.»

Det er viktig at alle relevante aktører blir involvert og får medbestemmelse på et så tidlig tidspunkt som mulig. Dette er fra Naturvernforbundets side særlig viktig med tanke på å sikre tidlig og god nok involvering av frivillige organisasjoner, urfolksinteresser og viktige naturfaglige institusjoner og forskningsmiljøer. Enkelte prosjekter har opplevd uforutsigbare prosesser fordi aktører ikke har vært godt nok involvert i tidlig planlegging.

3.2 Konseptvalgutredninger må videreføres

Naturvernforbundet støtter Strømnettutvalget i at konseptvalgutredninger må videreføres. Vi vil understreke at konseptvalgutredningene må bidra til reelle analyser av alternativer. I disse konseptvalgutredningene er det viktig at det i en tidlig fase kan gis avslag til dårlige løsninger slik at for eksempel kraftledninger som påvirker viktige naturområder, ikke planlegges videre. Videre utvikling av strømmettet må handle mye mer om hvorvidt det i det hele tatt skal bygges nytt nett enn bare valget av trasé.

3.3 Bedre naturkartlegginger

Utbyggingen av kraftproduksjon og kraftlinjer i Norge har skjedd med mangelfull naturkartlegging og dårlig involvering av lokalbefolkning, organisasjoner og naturbaserte næringer. Hensynet til utbyggers interesser har kommet før naturmangfold og friluftsinnteresser. Stadig større naturområder ødelegges, og arter fortrenses.

³ [Felles forslag til forbedring av konsesjonsprosesser for fornybar energi, notat fra Naturvernforbundet, KS og NHO](#)

Det er behov for å styrke utredningskapasiteten og -kompetansen i de miljøene som står for kartleggingene og vurderer disse hensynene. Ikke minst fordi det også er en betydelig utvikling i kunnskap og kravene til å ivareta sårbar natur. For å sikre legitimitet og unngå unødige omkamper er det viktig at beslutningsgrunnlaget er så godt som mulig og basert på faglig uavhengige kartlegginger og oppdaterte økologiske vurderinger. For å unngå at det sås tvil om kvaliteten i utredningene som gjennomføres, kan det være aktuelt å vurdere sertifiseringsordninger for de som står for miljøkartleggingene. Det er avgjørende for tillitsbaserte prosesser at vi unngår at det sås tvil om kvaliteten og den faglige uavhengigheten i utredningene som gjennomføres. Det bør vurderes nærmere ulike modeller som ivaretar behovet for uavhengighet. Symbiosen mellom utbygger- og utrederfirma må brytes.

Naturvernforbundet har i mange år varslet om at kartleggingene av natur i forbindelse med utbyggingssaker er altfor dårlige. Flere ganger har Naturvernforbundet og andre natur- og friluftslivsorganisasjoner betalt for egne kartlegginger av naturområder som er truet av utbygging, og oppdaget verdifull natur og flere sjeldne, truede arter enn utbyggers konsulenter klarte å finne. En rapport fra NVE i 2015⁴ bekreftet at dette er et systematisk problem, og senest i 2021 rapporterte Multiconsult⁵ at svært mange kartlegginger ikke oppfyller kravene i konsekvensutredningsforskriften. Det viser også årets rapport fra Artsdatabanken om artskartlegging i konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven⁶.

Vi mener det må stilles minimumskrav knyttet til nok tid i felt og krav om feltregistreringer til ulike tider på året for å fange opp variasjoner samt at konsulentene har godt nok kunnskapsnivå, for eksempel gjennom en sertifiseringsordning og at det må gjennomføres uanmeldte etterkontroller (stikkprøver) jevnlig.

Kravene til miljø-, transport- og anleggsplaner (MTA) må strammes inn. Vilkår må formuleres konkret og tydelig og langt strengere. NVE og Miljødirektoratet må føre tilsyn og sørge for at vilkårene overholdes. Brudd på vilkår må medføre at prosjekter stanses, og at konsesjoner trekkes tilbake.

Norge har et særskilt ansvar for å ta vare på naturgrunnlaget for samisk kultur. Konsekvensene av all utbygging – det være seg vindkraft, vannkraft eller kraftlinjer – er dramatisk for naturgrunnlaget for samisk kultur og reindrifta. Presset på naturgrunnlaget kommer i tillegg til en lang rekke andre inngrep, arealtap og pågående klimaendringer.

Vi har dessverre sett altfor mange eksempler på at samiske interesser og reindrift er blitt overkjørt, og Fosen-dommen slår ettertrykkelig fast at reindriftssamenes rett til kulturutøvelse er blitt krenket i Norge. Det må få følger for vurderingen av planene om utbygging av strømmnett Skaidi-Hammerfest og i Øst-Finnmark.

Vi støtter utvalget i at det trengs økt saksbehandlingskapasitet. Med økende antall konsesjonssøknader og større forventninger til involvering av berørte parter er det viktig at det er tilstrekkelig kapasitet hos konsesjonsmyndighetene. Utvalget fraråder å overføre konsesjonsbehandling til miljømyndighetene og nevner ikke styrking av bemanningen innen miljøforvaltningen, jamfør kapittel 13. Vi mener definitivt at miljømyndighetene må styrkes og få mer ansvar.

⁴ [Rapport om kartlegging av biologisk mangfold i småkraftsaker](#)

⁵ [Evalueringsrapport om konsekvensutredninger etter kapittel 5 i forskrift om konsekvensutredninger](#)

⁶ [Artskartlegging i konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven](#)

Samtidig mener vi det også er avgjørende å styrke sivilsamfunnsaktører som representerer for eksempel natur- og urfolksinteresser, slik at ideelle organisasjoner har reell mulighet til å delta i arbeidet. Reell mulighet til å respondere på alle utbyggingssøknader som rammer naturen, er allerede redusert. Med et økende antall saker vil det kunne forverre demokratisk deltakelse og dermed bidra til å undergrave legitimiteten av nye vedtak.

Utvalget er inne på problemet ved å referere Riksrevisjonens konklusjon i Dokument 3:4 (2018–2019) på side 168: «Det er målkonflikt mellom målet om raske planprosesser og å gjennomføre planprosesser i henhold til krav og intensjoner i regelverket.» Vi mener svaret på dette er å sikre høy kvalitet og reell medvirkning fra start, ikke ved å etablere snarveier.

3.4 Digitale verktøy

Digitalisering av planprosesser er i utvikling, men bør forsterkes. Det er behov for investering i hele prosessen knyttet til et digitalt økologisk grunnkart, fra innhenting av kunnskap (fjernmåling, modellering av data), analyse og produksjon av data (offentlig dataservere, samarbeid om digital kartproduksjon) til brukerverktøy. Digitalisering vil føre til et bedre og mer oppdatert kunnskapsgrunnlag og at en bedre kan ta stilling til dilemmaer og konsekvenser ved arealutbygging og slik bedre beslutningsgrunnlaget. Det må også være ambisjon om at alle biologiske kartlegginger bør være gode nok til å gå inn i offentlige, digitaliserte naturdatabaser.

Det er positivt at utvalget vil ha bedre prissignaler og økt digital samhandlingsevne, som vil kunne bidra til økt utnyttelse av eksisterende nett. Dette er viktig for å unngå inngrep i naturen. Digital samhandlingsevne gir store muligheter for å utnytte ulike energikilder optimalt.

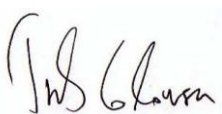
3.5 Hurtigspor

Naturvernforbundet mener at utviklingen av et hurtigspor ikke må gå på bekostning av kvaliteten. Det finnes kanskje enkelte ukontroversielle prosjekter hvor prosessen tar unødvendig lang tid i dag. Et eget spor for disse kan frigjøre kapasitet og tid til de større og kontroversielle utbyggingene. Men vi kan ikke snu opp-ned på hele systemet vårt med miljøvurderinger og hensyn til berørte parter. Vi vil derfor advare mot at et hurtigspor medfører at det tas snarveier i utredningen som fører til inngrep som burde vært unngått. Det vil også undergrave en slik ordning.

3.6 Alternativer til luftlinje

Bruk av jordkabel og sjøkabel blir ofte valgt bort på grunn av pris, men da har det ikke vært regnet en pris på naturtapet som en konsekvens av inngrepet. I en del andre land brukes kabel i større grad, dels fordi det krever mindre vedlikehold, og dels fordi det kan være mer robust i møte med for eksempel ekstremvær. Vi mener at dette i større grad må vurderes i Norge.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

Truls Gulowsen
leder